



Qendër Për Hulumtim Dhe Krijim Të Politikës

**PROJEKT MËSIM FEJE 2006:
SI TË SHMANGEN GABIMET PREJ 2002-SË?**

2006

Shkup

Qendra për Hulumtim dhe Krijim Politike është institute hulumtues I pamvarur dhe jo-profitabil themeluar në mars të vitit 2004. QHKP përbëhet nga hulumtues lokal si dhe konsultantë të jashtëm të cilët janë në kontakt të afërt me organizatën. Organizata ofron analiza politike themelore dhe provocative të temave më aktuale. QHKP nuk ka “agjendë të fshëhur”, por punon në drejtim të promovimit të demokracisë dhe transformimit ekonomik të vendit. Ajo nuk ka përkatësi politike apo partiake, as është në lidhje me ndonjë organizatë tjetër. QHKP zhvillon stilt ë ri të analizave politike dhe shërben si forum për qytetarët e rinj që ta zhvillojnë dhe tregojnë diturinë ë tyre dhe shkathtësitë në lidhje me hulumtimin bazuar në dëshmi dhe analizat politike. Pika filluese nga e cila QHKP afrohet në tema të caktuara është principiele. Organizata, paqen dhe stabilitetin I konsideron si princip të parë që duhet të sundojë në vendet e Ballkanit dhe beson se qëllimi kryesor politik I Republikës së Maqedonisë është integrimi në Unionin European.

Qendra për Hulumtim dhe Krijim Politike është formuar prej ekipit multi-disciplinar duke bashkuar njerëz me përvojë të ndryshme dhe interesa profesionale dhe hulumtuese dhe përfshin përvojë të konsiderueshme për mënyrën në të cilën funksionon procesi politik maqedon. Anëtarët e QHKP-së janë të specializuar në menaxhimin e projekteve dhe hulumtume politike dhe analiza, treningje dhe ndërtim të kapaciteteve, si dhe këshilla politike. Ata janë të aftë ta kordinojnë planifikimin e aktiviteteve dhe zbulimeve (informatat, të dhënat) në mënyrë fleksibile dhe efektive, jep analiza relevante dhe përkatëse në lidhje me realitetin politik dhe ekonomik, po në të njëjtën kohë I kushton vëmendje të veçantë mobilizimit përkatës të resurseve si dhe mbikqyrje të zhvillimit të projektit.

Departamentat kryesore të QHKP-së janë të specializuar për hulumtim dhe analiza politike, dizajnimi I projekteve dhe menaxhimi I të njëjtave, zhvillim rajonal/lokal, trening dhe ndërtim I kapaciteteve, këshilla politike. Ekipi I QHKP-së është në gjendje të ofrojë shërbime të plota consultative dhe praktike në kornizat e projekteve të dhëna.

Partnerët tanë:

The German Marshall Fund of the United States of America
Foundation Open Society Institute Macedonia.

HYRJE

Mësimi fetar në vete përmban potencial të madh ta lartësojë njeriun, por edhe ta nënshtrojë, t'i afrojë njerëzit, por edhe t'i ndajë. Këto ekstremitete ve-anërisht mund të vijnë në shprehje në një shoqëri siç është Maqedonia. Pikërisht, Maqedonia është vend i cili para pak kohësh relativisht lëshoi një system të vlerave, por ende në tërësi nuk ka ndërtuar të ri. Në një rreth të tillë, individe shpesh herë mund të ndjehet i humbur dhe i tjetërsuar, ka nevojë për përkatësi, udhërefim dhe ndihmë, por gjithë atë e bën dhe është i nënshtruar në keqpërdorje. Mësimi fetar mundet t'i ndimojë ta gjejë rrugën e drejtë, por edhe ta keqpërdorë për realizimin e ndonjë qëllimi të cilat nuk kanë lidhje me besim në Zot. Maqedonia është edhe vend i feve të ndryshme të cilat në masë të madhe i vërtetojnë dallimet etnike. Në një rreth të tillë, indi shoqëror është njomë dhe i lëndueshëm në ndarje, por edhe patjetër drejtuar ta njohë shoqërinë në vete. Mësimi fetar mund t'i ndihmojë në atë, por edhe t'i përforcojë veç-ndarjet ekzistuese.

Për atë, sjellja e Mësimi fetar në sistemin për arsim public të Republikës së Maqedonisë imponon kujdesshmëri gjatë konceptimit të lëndës mësimore.

Padyshim se bazë shkuarje për konceptim të tillë duhet të përfaqësojnë qëndrimet dhe nevojat e qytetarëve, nga shkak i thjeshtë që fundja fundit, programi mësimor i përgatitur duhet t'ju ndihmojë po atyreve. Por, në të njëjtën kohë, duhet patur kujdes programi mësimor, të mbetet në kornizat e rregullimit kushtetutar. Shkurt, duhet patur kujdes në gjith ato punë në të cilat nuk kujdesej gjatë orvatjes së parë të sillet Mësimi fetar në sistemin e Arsimit Publik, i cili siç është e njohur nuk mbaroi lavdishëm para Gjykatës Kushtetuese.

Në rreshtat që vijojnë QHKP më parë do t'i përfaqësojë qëndrimet e qytetarëve në këtë temë- ashtu si deklaruan ata nga anketa e realizuar- e

pastaj do të përkushtohet në aspektet juridike të nxitjes ashtuquajtur sjellje mësim feje në sistemin e arsimit public në Republikën e Maqedonisë, që në fund të mbarojë me analizë të shkurtër (SWOT).

Qëndrimi i qytetarëve

Hulumtimi ynë paradokohshëm i mendimit public në temë sjellje mësim feje në sistemin e arsimit public të Republikës së Maqedonisë në mënyrë jodykuptimësie tregoi se shumica e qytetarëve e përmban këtë iniciativë dhe ka ndërtuar qëndrim për të gjitha pyetjet më kryesore lidhur me realizimin e t'ij.

Sipas qytetarëve, mësim feje duhet të sillet, para se gjithash, për shkak të vazhimit të trashëgimit fetar dhe ligjeve dhe ruajtja e basjkësive fetare, por edhe për shkak të përforcimit të tolerancës mes fetë dhe respektimi i të drejtave dhe lirive njerëzore dhe qytetare. Programi mësimor duhet të jetë në formë “mësim për fenë” dhe të përfshijë mësim të besimeve kryesore shtëpiake. Atë duhet ta kryejnë teologë të deleguar nga bashkësitë fetare besimi i të cilit mësohet. Mësimi fetar duhet të jetë i veçantë dhe lëndë mësimore e detyrueshme që do të përfshihet në klasat më të larta të arsimit fillor dhe do të mësohet 2 deri në 4 vjet, me përfaqësim prej një orë mësimore në javë. Njësoj, lënda mësimore duhet të parashikojë pyetje dhe notim i njohurive të fituara, si dhe mësim praktik, p.sh. vizitë objekteve fetare, kryerje lutjesh e ngjajshëm. Përfundimisht gjatë mbajtjes së orëve, nxënësit nuk duhet të ndahen sipas bazës fetare dhe asaj gjinore.¹

Në ç'masë këto qëndrime do të gjejnë paraqitje në programin mësimor të ardhshëm nga lënda Mësimi fetar, mvaret para se gjithash mha Byroja për Zhvillim të Arsimit e cila është kompetente për pegatitjen e saj.

¹ Për më tepër detale, shih “Sjellje mësim feje në Sistemin e Arsimit Publik-Plan, kornizë programore”, afrueshëm në www.crpm.org.mk

Në ç'do rast Byroja kompetente do të duhet të bëjë përpjekje t'i largojë vendimet që sollën deri atje, iniciativën e mëparshme për sjellje të Mësimit fetar të bjerë para Gjykatës Kushtetuese në vitin 2003. Në tekstin e mëtutjeshëm QHKP do të përkushtohet në ato vendime dhe do të japë propozim sit ë mos përsëriten gabimet prej 2002-së.

Aspekt juridik Nu.1: Të mos theksohet komponenta konfesionale e lëndës Mësim feje.

Programi mësimor i mëparshëm nga lënda Mësim feje ishte me karakter teologjik të qartë.² Theksi ishte vënë mbi mësim feje i ashtuquajtur Mësim fetar, kryerës të mësimit ishin njerëz të shenjtë, kurse nxënësit ishin të ndarë në bazë fetare. Teza e tillë e programit mësimor ishte me të vërtetë në përputhje me thelbin e lëndës Mësim feje, kuptuar në kuptim më të ngushtë, i cili para së gjithash, nënkupton mësim it ë vërtetave fetare edhe atë në mënyrë që e urdherojnë besimet fetare. Por, pikërisht për shkak të asaj, ajo ishte ndruar nga ana e Gjykatës Kushtetuese si veprim fetar në korniza të institucioneve shtetërore,³ dhe si e tillë- në kundërshtim me garancën kushtetuese për lirinë e besimit fetar nga neni 16 paragraf 1, liria e besimit nga neni 19 paragraf 1 dhe 2, si edhe me principin për ndarje të shtetit nga bashkësitë fetare dhe grupeve religjioze nga amandmani 7 nga Kushtetuta, por po ashtu edhe me nenin 13 nga Ligji për arsimin fillor i cili eksplicit ndalon veprimin fetar në shkollat fillore.⁴

Edhe pse, për fat të keq, Gjykata lëshoi rast shumë të mirë më afër ta përcaktojë kuptimin e kësaj shprehje për nevoja ligjore dhe kushtetuese nga vendimi i t'ij prap së prapi del se për derisa një program mësimor themelohet në mësim feje, futet në klasat më të ulta të arsimit fillor,

² Profesor Zoran Matevski, Arsimi religjioz në Sistemin Pedagogjik të Republikës së Maqedonisë, faqe 4.

³ Kjo gjetje ishte mundësuar edhe nga fakti që programi mësimor ishte sjellje nga ana e organit shtetëror dhe e future në sistemin e arsimit public, që bie nën kompetencë shtetërore. Shih më poshtë, fusnota 7 dhe teksti përcjellës.

⁴ U. Numër; 42/2003-0-0 prej 11/05/2003; t.6

kryhet nga njerëz të shëndetshëm, kurse nxënësit nëpër orët ndahen sipas nazës fetare, atëherë ajo përfaqëson veprim fetar.⁵

⁵ Me të vërtetë në kontekst të Ligjit për arsimim fillor, Gjykata orvatet ta përcaktojë shprehjen veprim fetar-si “proçes i vazhdueshëm gjatë tërë vitit shkollor”. Por, nga pikëpamja e drejtë- kushtetutare definicioni i tillë është i papërdorshëm dhe i padurueshëm, sepse aspak nuk e përcakton “fetaren” në atë proçes. Shumë më mirë do të ishte nëse Gjykata Kushtetuese e definonte termin “**veprim fetar**” si **zgjerim apo shtyrje e një feje të caktuar apo lindje fetare përmes institucioneve të shtetit dhe/apo zbatuar mbi bazë të aktit shtetëror**. Në atë rast Gjykata do të mundej ta parashtrojë problemin në kufijt e hetimit vazhdueshëm: **cili është qëllimi dhe efekti primar i aktit shtetëror**, në rastin vendimi ministror më të cilin silltet program mësimor për mësim feje si lëndë fakultative për klasën e tretë arsim fillor? Nëse ja qëllimi, ja efekti primar është zgjerim apo shtyrje e një feje të caktuar, atëherë akti shtetëror i tejkalon autorizimet që i jep Kushtetuta dhe ligji. Me fjalë të tjera, që most ë vijë në konflikt me dispozitat kushtetuese dhe ligjore që e rregullojnë marrëdhëniet e shtetit dhe bashkësive fetare, akti shtetëror patjetër të jetë i sjellë nga shkaqe sekulare dhe të ketë efekt i cili, as përmban po edhe, as kundërshton në fe të caktuar. Shih (District of Abington Township vs. Schempp, 374 U.S. 203,225(1963)).

Element	<i>Konotacion i fuqishëm konfesional</i>		<i>Konotacion i dobët konfesional</i>	
Qëllim	Vzhdimi i trashëgimit dhe ligjeve dhe ruajtja e bashkësive fetare	Përritshmëri e integritetit moral dhe shpirtëror	Përforcim i tolerancës mes veti dhe respektim it ë drejtave dhe lirive njerëzore dhe qytetare	Kontribut kah krijimi i gjithanshëm i qytetarëve aftësi punës që do të përfaqësojë bazë të zhvillimit ekonomik të vendit
Përmbajtje	Mësim feje, ashtuaqjtur Mësim fetar	Mësimi për fenë (Historia e religjisë)	Mësim nga feja (Aspekte letrare të akteve fetare, Krijim i institucioneve të caktuara juridike dhe ekonomike mbi mendimet fetare, etj.)	
Përfshirje	Mësim i një religjioni	Mësim i religjioneve kryesore shtëpiake	Mësim i religjioneve të etabluara botërore	Numër më i madh i religjioneve dhe bindje fetare
Nivel	Në klasat më të ulta të arsimit fillor	Në klasat më të larta të arsimit fillor	Në klasat më të ulta të arsimit të mesëm	
Kryerës	Teologë të deleguar nga bashkësitë fetare religjioni it ë cilit mësohet		Mësues nga fusha e sociologjisë, kulturës, antropologjisë dhe psikologjisë	
Mësim praktik	Po		Jo	
Ndarje gjinore	Po		Jo	
Ndarje fetare	Po		Jo	
Formë	Lëndë e veçantë mësimore	Njësi mësimore e veçantë në kufijt e lëndës arsimit qytetar		
Përfaqësim	Më shumë (vite, përkatësisht orë)		Më pak (vite, përkatësisht orë)	

Statuti	I detyrueshëm	I detyrueshëm, me marrje të lejueshme sipas bazës së bindjes	Zgjedhor sipas dëshirës së prindrit	Zgjedhor, sipas dëshirës së nxënësve mbi moshë të caktuar
Notim	Po	Po, por vetëm nëse nxënësi vullnetarisht pranon të notohet dituria e tij	Jo	

Vendimet dhënë në anën e majtë nga tabela e përforcojnë konotacionin konfesional të lëndës Mësim feje, gjersa ato dhatas e dobësojnë.⁶ Vendosje e programit mësimor mbi bazë të sa më shumë vendimeve nga ana e dhajtë do të kishte dhënë harmonizim më të madh të lëndës Mësim feje me imperativet kushtetutare.

Aspekt juridik Nu.2: Mësimi të sillet me Program e jo me Vendim

Në rastin e mëparshëm, mësimi nga lëndi Mësim feje ishte sjellë në sistemin e arsimit public përmes vendimit ministror për sjellje të programit.⁷

Por, Ligji për arsimin fillor në asnjë përcaktim të saj nuk parashikon sjellje të mësimi përmes sjelljes së vendimit.

Kjo mos vënie re nga ana e organeve kompetente, ishte shfrytëzuar nga ana e Gjykatës Kushtetuese si baze alternative për ndërprerje të vendimit me të cilin u soll lënda Mësim feje. Pikërisht, duke e analizuar aktin kundërshtues nga aspekti i autorizimeve ministrore për sjellje të tij dhe forma nëpërmjet së cilës sillet lënda. Gjykata përfundoi se "sjellja e programit dhe sjellja e vendimit janë krejtësisht të ndryshëm sipas llojit të

⁶ Kur lënda emërohet ashtu të ketë konotacion konfesional të dobët, atëherë zotërimi statut i detyrueshëm mund të vijë në konflikt me të drejtën e prindërve ta edukojnë dhe arsimojnë feminë e tyre në frymën e bindjeve të tyre fetare, e ajo po ashtu mund të nxisë problemin me natyrën kushtetutare.

⁷ Shih Vendim Nu. 10-1858/1 nga 3 tetor viti 2002, i Ministrisë oër Arsim dhe Shkencë, për sjellje të programit mësimor në mësim feje si lëndë fakultative për klasën e tretë arsim fillor.

autorizimit, sipas nenit 55 paragraf 1 nga Ligji për organizim dhe punë të organeve të administratës shtetërore.”⁸

Për atë, në vend me vendimeve, mësimi i ardhshëm nga lënda Mësim feje do të duhet të sillet me akt Programë ministrore, ashtu siç imponon neni 26 paragraf 1 nga Ligji për arsimin fillor dhe neni 56 paragraf 4 nga Ligji për organizim dhe punë të organeve të administratës shtetërore.

⁸ Supra fn.4,t.7

Përfundim-Analizë e shkurtër

Mësim feje me konotacion të fuqishëm konfesional

<i>Përparësi</i>	<i>Dobësi</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Harmonizim me mendimin klasik të lëndës • Përmbajtje nga elitat fetare • Përgatitje e kuadrit arsimor-teologë 	<ul style="list-style-type: none"> • Joharmonizim me rregullimin kushtetutar dhe ligjet • Përmbajtje më e vogël nga qytetarët
<i>Mundësi</i>	<i>Kërcnime</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Përtritshmëri e integritetit moral shpirtëror të njeriut • Vazhdim i trashëgimit fetar dhe ligjeve dhe ruajtja e bashkësive fetare 	<ul style="list-style-type: none"> • Keqpërndorje dhe shfrytëzim i individit si mjet për realizimin e qëllimeve të caktuara. • Brehje e indit Shoqëror dhe të vërtetuarit e ndarjeve ekzistuese • Ngarkim i nxënësve (në rast se është i detyrueshëm)

Mësim feje me konotacion të dobët konfesional

<i>Përparësi</i>	<i>Dobësi</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Harmonizimi me rregullimin kushtetutar • Përmbajtje më e madhe nga qytetarët 	<ul style="list-style-type: none"> • Joharmonizim me mendimin klasik të lëndës • Joharmonizim me të drejtën e prindërve ta arsimojnë fëmijë në frymën e besimeve të tyre fetare (në rast të jetë i detyrueshëm, shih fn.6) • Kundërshtim nga elitat fetare • Mungesë e kuadrit arsimor të përgatitur
<i>Mundësi</i>	<i>Kërcnime</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Përforcim i tolerancës mes veti dhe respektimi i të drejtave dhe lirive njerëzore dhe qytetare 	<ul style="list-style-type: none"> • Ngarkim i nxënësve (në rast të jetë i detyrueshëm)